

PAWEŁ SOBCZYK

KILKA UWAG O BEZSTRONNOŚCI WŁADZ PUBLICZNYCH NA KANWIE WNIOSKU O USUNIĘCIE KRZYŻA Z SALI POSIEDZEŃ SEJMU RP¹

1. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

Grupa posłów na Sejm RP VII kadencji zwróciła się w trybie art. 10 ust. 1 pkt 13 Regulaminu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej² do Marszałka Sejmu VII kadencji pani Ewy Kopacz (9 listopada 2011 r.) „o wydanie zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego, który znajduje się w sali posiedzeń Sejmu RP”³.

Wnioskodawca wskazał, iż obecność krzyża łacińskiego w sali posiedzeń Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej jest niezgodna z art. 25

¹ Artykuł został napisany przed opublikowaniem w „Zeszytach Prawniczych Biura Analiz Sejmowych” opinii na temat wniosku dotyczącego usunięcia krzyża z sali posiedzeń Sejmu. W związku z tym brak w nim odniesień do istotnych, z punktu widzenia omawianej problematyki, opracowań: R. Piotrowski, *Opinia na temat wniosku dotyczącego „wydania zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego, znajdującego się w sali posiedzeń Sejmu RP”*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2011, nr 4(32), s. 55-77; R. Wieruszewski, *Opinia na temat wniosku Klubu Poselskiego Ruch Palikota o wydanie zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego, znajdującego się w sali posiedzeń Sejmu RP*, tamże, s. 78-87; D. Dudek, P. Stanisław, *Opinia prawna w sprawie wniosku grupy posłów o usunięcie krzyża z sali posiedzeń plenarnych Sejmu RP*, tamże, s. 88-104; L. Morawski, *Opinia w sprawie wniosku grupy posłów o wydanie zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego znajdującego się w sali posiedzeń Sejmu RP*, tamże, s. 105-112.

² Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. M.P. z 2012 r., poz. 32).

³ <http://www.ruchpalikota.org.pl/artykuly/wniosek-do-marszalka-sejmu-w-sprawie-usuniecia-krzyza-lacinskiego-znajdujacego-sie-w-sali-p> (dostęp: 11.04.2012).

ust. 2⁴ w związku z art. 7 i art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 53 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁵, z art. 13 w związku z art. 9 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁶ oraz z art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisanego w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.⁷, a także z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁸.

Wniosek koncentruje się przede wszystkim na konstytucyjnej zasadzie bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, (art. 25 ust. 2 Konstytucji RP), jednak ze względu na funkcjonalne powiązanie między zasadami sformułowanymi w art. 25 Konstytucji odnosi się także do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1) oraz ich autonomii i niezależności (art. 25 ust. 3)⁹.

We wniosku słusznie napisano, iż Rzeczpospolita Polska jest państwem świeckim, którego władze publiczne, w tym władza ustawodawcza, powinny zachowywać bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Wnioskodawca, analizujący konstytucyjną zasadę bezstronności władz publicznych, przedstawił w uzasadnieniu różne stanowiska przedstawicieli doktryny. Trudno jednak podzielić wnioski, do jakich doszedł na podstawie

⁴ Art. 25 ust. 2 Konstytucji RP: „Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym”.

⁵ Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁶ Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

⁷ Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 ze zm.

⁹ W niniejszym opracowaniu autor nie podejmuje dyskursu na temat zasadności posadowienia konstytucyjnej zasady bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych w art. 25 określającym relacje państwo–kościół. Za uzasadnione w pewnym sensie uznać należy poglądy autorów, których zdaniem bezstronność stanowi dopełnienie i konsekwencję wolności sumienia i religii, czemu został poświęcony art. 53 Konstytucji. Por. R.M. Małajny, *Regulacja kwestii konfesyjnych w Konstytucji III RP (refleksje krytyczne)*, w: *Ze sztandarem prawa przez świat. Księga dedykowana Profesorowi Włodzisławowi Józefowi Wagnerowi von Igelgrund z okazji 85-lecia urodzin*, red. R. Tokarczyk, K. Motyka, Kraków 2003, s. 293.

art. 25 ust. 2 Konstytucji, a zwłaszcza stwierdzenie, iż „Obecność krzyża łacińskiego zwisającego ponad głowami posłów stanowi permanentne naruszenie gwarancji bezstronności władzy publicznej w sprawach religii, a zatem oznacza stan permanentnego bezprawia, trwający już 14 lat”.

2. ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ JAKO PODMIOT BEZSTRONNOŚCI

Konstytucyjna zasada, sformułowana w art. 25 ust. 2 ustawy zasadniczej, dotyczy bezstronności organów władzy publicznej a nie państwa, jak często błędnie przedstawia się ten przepis konstytucyjny zarówno w opracowaniach naukowych, jak i publicznym dyskursie¹⁰. Władze publiczne to nie państwo. Ustrojodawca wyraźnie określił podmiot bezstronności poprzez sformułowanie „Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej”. Władze publiczne to nie tylko władze państwowe, czyli administracja państwowa w sensie ścisłym, ale także wszystkie inne władze publiczne, wśród których w pierwszej kolejności należy

¹⁰ Por. np. P. Borecki, *Państwo neutralne światopoglądowo – ujęcie komparatystyczne*, „Forum Iuridicum” 2005, nr 4, s. 105-125; Z. Rau, *Perfekcjonizm, paternalizm i neutralność państwa w liberalizmie klasycznym i współczesnym*, w: *Idee jako źródło instytucji politycznych i prawnych*, red. L. Dubel, Lublin 2003, s. 77-101. W literaturze przedmiotu bezstronność państwa i bezstronność władz publicznych są także traktowane zamiennie, np. J. Szymanek pisał „Bezstronność państwa (władz publicznych) w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, przy jednoczesnym zapewnieniu swobody wyrażania tych przekonań w życiu publicznym, jest jedną z cech określających stosunek państwa do szeroko pojmowanej problematyki stosunków państwowo-kościelnych, jaką zawarł ustawodawca w Konstytucji RP”. J. Szymanek, *Bezstronność czy neutralność światopoglądowa państwa (Uwagi na tle art. 25 ust. 2 Konstytucji RP)*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 5, s. 32. Tenże, interpretując konstytucyjną zasadę autonomii i niezależności, pisał m.in.: „Tym bardziej państwo, które zgodnie z art. 25 ust. 2 Konstytucji, zachowuje bezstronność w sprawach przekonań religijnych” nie powinno samookreślać się światopoglądowo przy użyciu formuły teologicznej, będącej wytworem doktryny jednego ze związków wyznaniowych działających na jego terytorium, gdyż w tym momencie przestaje już być bezstronne”. J. Szymanek, *Regulacja stosunków państwo-kościół w polskich aktach konstytucyjnych XX wieku*, „Przegląd Sejmowy” 2002, nr 3, s. 43. Por także R. Stefański, *Neutralność światopoglądowa państwa jako wyraz poprawności politycznej*, w: *Poprawność polityczna – równość czy wolność*, red. R. Stefański, Toruń-Kielce 2007, s. 119-124.

wymienić władze samorządowe oraz inne organy tzw. administracji pośredniej, do jakich zalicza się m.in. władze spółdzielcze, szkolne¹¹.

Warto zwrócić uwagę, iż pojęcie „władze państwowe” zostało zastąpione przez pojęcie „władze publiczne” w projektowanym przepisie konstytucyjnym w ostatnim etapie prac nad Konstytucją z 1997 r. na wniosek Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego. Na mocy postanowień art. 8 ustawy konstytucyjnej o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji RP z dnia 22 kwietnia 1994 r. Marszałek Sejmu, jako Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, przesłał Prezydentowi RP Aleksandrowi Kwaśniewskiemu Konstytucję uchwaloną w drugim czytaniu. Prezydent RP dnia 24 marca 1997 r. przesłał swoje propozycje zmian dotyczące 41 artykułów Konstytucji¹². Wśród propozycji zmian zgłoszonych przez Prezydenta RP znalazła się propozycja dotycząca artykułu o relacjach państwo–kościół. Prezydent proponował zastąpić w art. 25 ust. 2 wyrazy „władze państwowe” wyrazami „władze publiczne”. Propozycje prezydenckie stały się przedmiotem prac Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego dnia 26 marca 1997 r., która rekomendowała przyjęcie większości propozycji zmian. Kilkaście z nich zostało zawartych w sprawozdaniu¹³ w brzmieniu autopoprawek zgłoszonych przez przedstawicieli Prezydenta RP pod wpływem argumentów prezentowanych przez członków Komisji Konstytucyjnej¹⁴.

¹¹ Podzielić należy spostrzeżenie W. Brzozowskiego, iż rozważania dotyczące pojęcia władz publicznych nie są w polskiej literaturze przedmiotu obszerne. Por. W. Brzozowski, *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP*, Warszawa 2011, s. 54-57.

¹² Por. *Propozycje zmian do tekstu konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe 22 marca 1997 r.* Druk Zgromadzenia Narodowego nr 16, s. 1, w: *Zgromadzenie Narodowe 1993-1997. Druki 1-17*, Warszawa 1997, s. 1-11 (Biblioteka Sejmowa).

¹³ *Sprawozdanie Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego o projekcie zmian zgłoszonych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do tekstu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 22 marca 1997 r.* Druk Zgromadzenia Narodowego nr 17, w: *Zgromadzenie Narodowe 1993-1997. Druki 1-17*, Warszawa 1997, s. 1-8 (Biblioteka Sejmowa).

¹⁴ Por. R. Chruściak, *Przygotowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Przebieg prac parlamentarnych*, Warszawa 1997, s. 115-116.

Przedstawiciel Prezydenta RP Ryszard Kalisz wskazał, iż „Według zasady przyjętej przy redagowaniu konstytucji określenie »władza publiczna« zajmuje pozycję nadrzędną nad pojęciem: »władza państwowa«. Zaś termin: »władze publiczne« w rozumieniu ogółu organów władzy tego rodzaju jest nadrzędny wobec terminu: »władze państwowe«”¹⁵. Określenie „władze publiczne” jest zatem szersze, gdyż obok takich władz, jak Prezydent czy Sejm, obejmuje również organy samorządu. Wypowiedź ta spotkała się z pełną akceptacją prof. Piotra Winczorka, posła Krzysztofa Janika (Sojusz Lewicy Demokratycznej) i posła Piotra Ikonowicza (Polska Partia Socjalistyczna) oraz sprzeciwem senatora Piotra Andrzejewskiego (NSZZ „Solidarność”), poseł Ireny Lipowicz (Unia Wolności) oraz posła Waldemara Pawłaka (Polskie Stronnictwo Ludowe). W wyniku głosowania Komisja Konstytucyjna wniosek o przyjęcie tej propozycji zmiany w art. 25 ust. 2 przyjęła¹⁶.

W związku z tym, że bezstronność dotyczy organów jednoosobowych i kolegialnych, „Zasady bezstronności władz publicznych nie należy interpretować w ten sposób, że członkowie organów władzy (np. posłowie, ministrowie, radni) muszą ukrywać swoje przekonania – jakiegokolwiek by one były, że decyzje władcze nie mogą uwzględniać racji moralnych, że obywatele winni unikać publicznego manifestowania swojego stanowiska w kwestiach wiary lub światopoglądu. Przeciwnie działania władz publicznych muszą respektować wolności religijne każdego człowieka, a także wolność wychowania i nauczania, rozpowszechniania poglądów i informacji, prowadzenia badań i ogłaszania ich wyników oraz wolność twórczości artystycznej”¹⁷. A zatem przepisy art. 32, 48, 53, 54, 70 ust.

¹⁵ Komisja Konstytucyjna Zgromadzenia Narodowego, *Biuletyn XLVI*, Warszawa 1998, s. 6.

¹⁶ Por. Komisja Konstytucyjna Zgromadzenia Narodowego, *Biuletyn XLVI*, s. 6-7. *Sprawozdanie Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego o projektach zmian zgłoszonych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do tekstu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 22 marca 1997 r.* Druk Zgromadzenia Narodowego nr 17, s. 2, w: *Zgromadzenie Narodowe 1993-1997. Druki 1-17*, Warszawa 1997, s. 1-8 (Biblioteka Sejmowa).

¹⁷ J. Majchrowski, P. Winczorek, *Ustrój konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1998, s. 49. Inaczej kwestię tę postrzega P. Borecki, którego zdaniem „Neutralność państwa świeckiego rozciąga się na wszystkich funkcjonariuszy państwowych przy

3 oraz 73 Konstytucji RP należy traktować jako przepisy w stosunku do art. 25 ust. 2 komplementarne i fundamentalne zarazem, jeżeli chodzi o poszanowanie przekonań poszczególnych osób.

Zasada zachowania przez władze publiczne Rzeczypospolitej Polskiej bezstronności w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych wiąże się zatem z zapewnieniem swobody ich wyrażania w życiu publicznym¹⁸. Wnioskodawca tymczasem nie zauważył (albo nie chciał zauważyć), iż organy władzy publicznej – także te wybrane w demokratycznych wyborach, tworzą ludzie o określonych przekonaniach religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Mają oni zatem prawo – podobnie jak każdy (zgodnie z art. 53 Konstytucji) – wyrażania przekonań, także na forum organu, który tworzą. Bezstronność nie oznacza zatem, jak chciałby wnioskodawca, aby wyrażana była tylko bezwyznaniowość czy też inaczej – poglądy sekularystyczne, a wszystkie inne poglądy, włącznie z chrześcijańskim, którego symbolem jest krzyż, nie. Takie rozumowanie prowadzi bowiem do całkowitego eliminowania przekonań religijnych ze sfery publicznej, z wyjątkiem przekonań agnostycznych i ateistycznych. W ten sposób rozumiana bezwyznaniowość staje się afirmacją gwarancji wolności sumienia i religii w aspekcie negatywnym, który oznacza nakaz powstrzymania się od uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych, ze względu na przekonania innych osób¹⁹. Warto odnotować, iż

wykonywaniu funkcji urzędowych. Nie powinni oni kierować się własnymi sympatiami czy opcjami religijnymi bądź światopoglądowymi przy wydawaniu decyzji i rozstrzygnięciu sporów. Spoczywa na nich obowiązek bezstronnego postępowania wobec zróżnicowanych pod względem religijnym obywateli oraz powstrzymania się przed manifestowaniem swoich przekonań religijnych czy światopoglądowych w związku z wykonywaniem funkcji publicznych”. P. Borecki, *Państwo*, s. 115.

¹⁸ K. Pyclik, *Wolność sumienia i wyznania w Rzeczypospolitej Polskiej (zalożenia aksjologiczno-prawne)*, w: *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak., A. Preisner, Warszawa 2002, s. 453-454.

¹⁹ Na temat tzw. negatywnej wolności religijnej na kanwie wyroku Lautsi przeciwko Włochom pisał M. Piechowiak. Zwrócił on m.in. uwagę, iż na kanwie wyroku „Negatywna wolność religijna może być z pewnością charakteryzowana jako wolność niewyrażania żadnej religii. W omawianym wyroku ETPCz dokonał dwojakiego rodzaju dokończenia negatywnej wolności religijnej. Po pierwsze, uznał, że wolność ta obejmuje nie tylko nieobecność w otoczeniu podmiotu tej wolności, nabożeństw lub nauczania religii, ale także nieobecność działań i symboli wyrażających, w sposób konkretny lub ogólny, wyznanie,

w orzeczeniu Wielkiej Izby ETPCz z 18 marca 2011 r. przekonania sekularystyczne nie zostały zakwalifikowane jako poglądy religijne, a zatem nie mieszczą się one w gwarancjach art. 9 (wolność myśli, sumienia i religii) Konwencji i art. 2 Protokołu nr 1, ale są przejawem poglądów politycznych, które ewentualnie mogą podlegać ochronie na gruncie art. 10 Konwencji.

Polski ustrojodawca uzupełnił konstytucyjną zasadę bezstronności religijnej, światopoglądowej i filozoficznej organów władzy publicznej gwarancjami zawartymi w art. 53 ust. 7 Konstytucji, z których wynika obowiązek ich powstrzymania się przed ingerencją w sferę wolności sumienia i religii jednostki. Przepisy te, mimo iż w systematyce Konstytucji RP zajmują różne miejsce, należy traktować komplementarnie. Z jednej strony stanowią one gwarancje bezstronności władz publicznych w aspekcie pozytywnym (art. 25 ust. 2), z drugiej natomiast strony zobowiązują władze publiczne do powstrzymania się od wszelkich działań, które naruszałaby konstytucyjne gwarancje chroniące jednostkę ze względu na jej wolność sumienia i religii (art. 53 ust. 7).

3. BEZSTRONNOŚĆ JAKO NEUTRALNOŚĆ W SENSIE OTWARTYM

Przechodząc do wyjaśnienia pojęcia „bezstronność”, należy zwrócić uwagę, iż w polskim prawie konstytucyjnym i wyznaniowym pojęcia te są często utożsamiane. Przykładowo, przywołany przez wnioskodawcę L. Garlicki pisze o „bezstronności (neutralności) państwa w sprawach

religię lub ateizm. Po drugie, tak pojętej negatywnej wolności przyznał pierwszeństwo przed realizacją pozytywnego aspektu polegającego na uzewnętrznianiu przekonań religijnych w sferze publicznej, w tym również polegającego na uzewnętrznianiu przekonań agnostycznych czy ateistycznych. [...] Przyjęta przez Izbę, w wyroku 3 listopada 2009 r., koncepcja wolności religijnej prowadzi do destrukcji prawa do publicznego uzewnętrzniania przekonań religijnych i do destrukcji tolerancji jako podstawowej wartości społeczeństwa demokratycznego”. M. Piechowiak, *Negatywna wolność religijna i przekonania sekularystyczne w świetle sprawy Lautsi przeciwko Włochom*, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 5, s. 66-67. Zupełnie odmienne stanowisko, zarówno w sprawie przywołanego wyroku, jak i problematyki negatywnej wolności religijnej, zajął W. Brzozowski, *Glosa do Wyroku Wielkiej Izby z 18 III 2011 w sprawie Lautsi v. Włochy, nr skargi 30814/06*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 11, s. 121-126.

przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych²⁰. W innym miejscu L. Garlicki ukazuje neutralność jako synonim nieidentyfikacji: „jest ona oczywistym wynikiem wielości światopoglądów i religii, ale – choć musi oznaczać nieidentyfikację, to nie musi być równoznaczna z ignorowaniem religii jako zjawiska społecznego”²¹. Stanowisko zbliżone do niego prezentuje J. Krukowski (przywołany także przez wnioskodawcę), którego zdaniem „neutralność” i „bezstronność” to synonimy, a istota kompromisu konstytucyjnego w tej materii dotyczy doprecyzowania zasady „neutralności” poprzez „dopisanie klauzuli gwarantującej poszanowanie przez władze państwowe swobody wyrażania przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych w życiu publicznym. Doprecyzowanie to podyktowane jest potrzebą zapobieżenia zagrożeniom, jakie mogą wyniknąć z radykalnego pojmowania neutralności”²². Potrzeba owego doprecyzowania wynikała w trakcie tworzenia Konstytucji RP z 1997 r. z faktu wieloznaczności neutralności oraz wykorzystywania pojęcia neutralności światopoglądowej państwa w czasach Polski Ludowej do walki z religią i jej przejawami zarówno w aspekcie indywidualnym (wolność religijna jednostki), jak i wspólnotowym (wolność religijna kościołów i innych związków wyznaniowych)²³.

Należy zwrócić uwagę, iż obok neutralności organów władzy wobec religii w sensie zamkniętym, która oznacza eliminację wszelkich elementów uzewnętrzniania przez ludzi swych przekonań religijnych z życia publicznego, współczesna doktryna wyróżnia bezstronność (neutralność) władz publicznych w sensie otwartym²⁴. Eliminacja

²⁰ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 70.

²¹ L. Garlicki, *Wolność sumienia i wyznania*, „Prawo i Życie” 1999, nr 11, s. 50.

²² J. Krukowski, *Konstytucyjny system relacji między Państwem a Kościołem katolickim oraz innymi kościołami i związkami wyznaniowymi*, w: *Ustrój konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, red. R. Mojak, Lublin 2000, s. 106-107.

²³ Na ten temat pisał m.in. P. Borecki, *Geneza modelu stosunków państwo-kościół w Konstytucji RP*, Warszawa 2008.

²⁴ Por. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, s. 62. Negatywnie na temat dystynkcji między neutralnością otwartą a zamkniętą pisał J. Szymanek, (*Bezstronność*, s. 43). Jego zdaniem „Neutralność bowiem, aby była w ogóle neutralnością, a więc obiektywną postawą wobec cudzych spraw i cudzych sporów, może być właściwie tylko jedna tzn. obojętna”. Wydaje się, iż autor ten, zarzucając nonsens logiczny autorom

uzewnętrzniania przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych może polegać m.in. na zakazie uczestnictwa osób sprawujących funkcje publiczne w ceremoniach religijnych z okazji uroczystości państwowych lub na zakazie umieszczania symboli religijnych w lokalach państwowych, mimo że pracujący tam ludzie życzą sobie tego. Formuła neutralności w sensie otwartym dotyczy organów władz publicznych i nakazuje im traktować wszystkich ludzi jednakowo, bez względu na przekonania religijne, światopoglądowe czy filozoficzne. „Neutralność – jak pisał L. Garlicki – nie może przekreślać tradycji kulturowej poszczególnych społeczeństw, co powinno i co znajduje wyraz w aktach normatywnych”²⁵. Formuła ta oznacza jednocześnie obowiązek powstrzymania się przed akceptacją jednej religii, światopoglądu lub filozofii jako jedynie prawdziwej²⁶. Trudno krzyż wiszący w sali obrad Sejmu RP uznać za działanie zmierzające do uznania jednej religii za oficjalną religię państwa, skoro posłowie tworzący kolegialny organ władzy ustawodawczej, jakim jest Sejm, pochodzą z demokratycznych wyborów, a zatem reprezentują nie tylko różne opcje polityczne, ale także religijne, światopoglądowe i filozoficzne.

Uzasadnieniem zastosowania w omawianym przepisie konstytucyjnym pojęcia „bezstronność” są art. 1 i 2 Konstytucji RP (o czym wnioskodawca nie wspomina), w których Rzeczpospolita Polska została określona jako dobro wspólne wszystkich obywateli (art. 1) oraz demokratyczne państwo prawa, urzeczywistniająca zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2). Przepisy te wskazują, iż państwo nie jest samo w sobie neutralne aksjologicznie, gdyż poprzez wspomniane przepisy

klasyfikującym neutralność, sam popełnia istotny błąd. Nie chodzi bowiem o to, czy na płaszczyźnie konstytucyjnej neutralność ma formę otwartą czy zamkniętą, ale o sposób jej realizacji przez organy władzy publicznej, a to zupełnie co innego. Podobnie R.M. Małajny stwierdził, że jest to pomysł „tak błyskotliwy, jak próchno w ciemnym borze. Wygląda na to, że został wysmażony jedynie po to, by zagmatwać cały problem. Jest to jedna z metod polemizowania z niewygodnymi poglądami, których nie da się racjonalnie podważyć”. R.M. Małajny, Rec.: *Wojciech Brzozowski, Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, 259 s., „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, nr 3, s. 272.

²⁵ L. Garlicki, *Wolność*, s. 50.

²⁶ J. Krukowski, *Polskie*, s. 62.

dokonało wyboru wartości, które determinują ustrój polityczno-społeczny państwa²⁷.

Bezstronność światopoglądowa organów władzy publicznej wiąże się także z konstytucyjną zasadą przyrodzonej godności człowieka oraz koniecznością przestrzegania przez nie wolności sumienia i religii, która została zagwarantowana w art. 53 Konstytucji RP. Oznacza to, iż organy władzy są podmiotem zobowiązaniem do poszanowania wolności religijnej jednostek i grup społecznych²⁸.

W interpretacji zasady bezstronności istotny jest art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.: „1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny”. Opierając się na analizie art. 25 ust. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, w praktyce stosowania ustawy zasadniczej należy się spodziewać realizacji zasad tolerancji i równości wszystkich wobec prawa. Innymi słowy można przyjąć, iż zasada bezstronności władz publicznych w sprawie przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych „będzie interpretowana w znaczeniu równego traktowania wszystkich kościołów i innych związków wyznaniowych, a także w duchu jednakowego traktowania przekonań ludzi wyznających jakąkolwiek religię oraz nie podzielających tej wiary”²⁹. Oznacza to, iż w przypadku uznania przez posłów – członków kościołów i innych związków wyznaniowych, które mają różne od krzyża symbole religijne, mogą oni eksponować je w miejscach publicznych³⁰.

²⁷ Por. K. Pyclik, *Wolność*, s. 454.

²⁸ S. Kowalczyk, *U podstaw demokracji. Zagadnienia aksjologiczne*, Lublin 2001, s. 163, por. także J. Osuchowski, *Religia i Konstytucja*, w: *Państwo – Demokracja – Samorząd. Księga jubileuszowa na sześćdziesięciopięciolecie profesora Eugeniusza Zielińskiego*, Warszawa 1999, s. 93.

²⁹ H. Misztal, *Wolność religijna*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 218.

³⁰ Na temat wolności sumienia i religii osób sprawujących funkcje publiczne w kontekście konstytucyjnej zasady bezstronności organów władzy publicznej pisał m.in. W. Brzozowski. Zwrócił on uwagę na potencjalny konflikt między gwarancjami wolności sumienia i religii a zasadą bezstronności. Przywołując orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Federalnego Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Konstytucyjnego

Z zapisu art. 25 ust. 2 *in fine* wynika obowiązek władz publicznych polegający na zapewnieniu warunków swobodnego wyrażania przez każdego w życiu publicznym przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych³¹. „Życie publiczne” należy rozumieć jako możliwość prezentowania poglądów np. podczas zgromadzeń publicznych lub w prasie. Uprawnienie prezentowania swoich poglądów nie ma jednak charakteru bezwzględnego, może zatem podlegać ogólnie przyjętym ograniczeniom. Fundamentalne znaczenie dla ograniczania swobody wyrażania przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych posiada art. 31 ust. 3 Konstytucji: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. W artykule tym została zawarta klasyczna diada ograniczeń ze względu na *bonum commune* (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej) i *iura aliorum* (wolności i prawa innych osób).

Istotne znaczenie dla interpretacji zasady bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych ma także fragment preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: „[...] my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczy-

go oraz stanowisko wybranych przedstawicieli doktryny, doszedł do wniosku, którego nie podzielam (o ile dobrze zrozumiałem wywód), że „przeżywanie przez urzędnika silnego konfliktu między wymogami obowiązującego prawa a prywatnymi przekonaniem religijnymi i światopoglądowymi powinno skutkować rezygnacją ze sprawowanego urzędu, ewentualnie połączoną z dopuszczalnymi w demokracji działaniami na rzecz zmiany tego prawa”. W. Brzozowski, *Bezstronność*, s. 208. Wniosek uważam za zbyt daleko idący, a przede wszystkim nieuwzględniający gwarancji dotyczących statusu jednostki w państwie.

³¹ W tym miejscu podzielić należy pogląd W. Brzozowskiego, który stwierdził, iż „Sam zresztą sposób zredagowania przepisu [art. 25 ust. 2 – P.S.] zdaje się sugerować, że zapewnianie swobody wyrażania przekonań ma się dokonać nie tyle w opozycji do zachowania przez władze publiczne neutralności, co właśnie w związku z jej urzeczywistnieniem”. I dalej „Przepis art. 25 ust. 2 *in fine* odczytuję zatem jako wzmocnienie przepisów rozdziału II Konstytucji RP mówiących o wolnościach łączących się z artykułowaniem stanowiska jednostki, indywidualnie lub wspólnie z innymi, w sprawach o istotnym znaczeniu dla wspólnoty politycznej”. W. Brzozowski, *Bezstronność*, s. 229.

pospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł [...]”. W kwestii bezstronności organów władzy publicznej dotyczy on przekonań ludzi co do różnych źródeł wartości pojmowanych subiektywistycznie. Potwierdzeniem charakterystycznego dla demokracji liberalnej relatywizmu jest tzw. formuła zastępcza *invocatio Dei* pozostająca w ścisłym związku z zasadą bezstronności: „[...] w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej [...]”.

Trudno zatem zgodzić się z konstatacją wnioskodawcy, który słusznie przyjmując za przywołanymi przez siebie wybranymi przedstawicielami doktryny (P. Borecki, L. Garlicki, J. Krukowski, J. Szymanek) konstytucyjną koncepcję bezstronności jako neutralności w aspekcie otwartym, dochodzi do wniosku, że „w formule »otwartej neutralności« nie mieści się dekorowanie gmachów konstytucyjnych organów państwa symboliką religijną, ukierunkowaną na jedno czy kilka wybranych wyznań”³².

Tym bardziej zupełnie niezrozumiała wydaje się insynuacja, jakoby krzyż w sali obrad Sejmu RP był „emanacją dominacji rzymskiego katolicyzmu”³³. Sformułowanie takie może prowadzić do stwierdzenia, iż rzeczywistym uzasadnieniem wniosku „o wydanie zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego, który znajduje się w sali posiedzeń Sejmu RP”, nie jest troska o poszanowanie konstytucyjnej zasady bezstronności organów władzy publicznej, a działanie mające na celu pozyskanie przychylności osób niechętnych do jednego z działających w Polsce związków wyznaniowych. Wnioskodawca stwierdza bowiem, iż krzyż jest symbolem religii chrześcijańskiej, jednak „nie został zawieszony i nie jest broniony przez wojowniczych chrześcijan-baptystów”³⁴.

³² Wniosek, Uzasadnienie pkt 3.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

4. ZASADA BEZSTRONNOŚCI ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ W ORZECZNICTWIE SĄDÓW POWSZECHNYCH

4.1. WYROKI SĄDU WOJEWÓDZKIEGO I SĄDU APELACYJNEGO W ŁODZI

W 1990 r. na sali obrad Rady Miejskiej w Łodzi umieszczony został krzyż. W dniu 12 listopada 1997 r. powód zwrócił się do Przewodniczącego Rady Miejskiej z wnioskiem o usunięcie krzyża, powołując się na art. 25 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Petycję tę skierowano do komisji, a powodowi nie udzielono odpowiedzi merytorycznej. W związku z tym powód wystąpił do Sądu Wojewódzkiego w Łodzi z powództwem przeciwko Gminie Łódź o ochronę dóbr osobistych.

Sąd Wojewódzki w Łodzi w wyroku z dnia 29 czerwca 1998 r.³⁵ uznał, że roszczenie powoda w konkretnym stanie faktycznym nie jest zasadne. Powód wywodzi bowiem swoje roszczenie z przepisów o ochronie dóbr osobistych. Sąd I Instancji w uzasadnieniu wyroku podjął się m.in., co istotne z punktu prowadzonych rozważań, interpretacji art. 25 ust. 2 Konstytucji RP, stwierdzając, iż zawieszenie krzyża nie nosi cech bezprawności. „Określona przepisem art. 25 ust. 2 Konstytucji bezstronność światopoglądowa, religijna i filozoficznej władzy publicznej odnosi się do wykonywania funkcji władczej poprzez stanowienia i stosowanie prawa w ramach swojego imperium. Nie odnosi się do wystroju wnętrza pomieszczeń organów kolegialnych. Umieszczenia krzyża nie zakazuje ani Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej odwołująca się w swej preambule także do Boga, ani ustawy zwykle [...]”³⁶

Sąd I Instancji odwołał się także do art. 18 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich, art. 9 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1990 r.³⁷

³⁵ Wyrok Sądu Wojewódzkiego w Łodzi z dnia 29 czerwca 1998 r., sygn. akt II C 2857/97.

³⁶ Tamże.

³⁷ Por. I PRN 38/90 – OSNCP 1991, nr 10-12, poz. 126.

Sąd Apelacyjny w Łodzi po rozpoznaniu na rozprawie sprawy z powództwa Łukasza M. przeciwko Gminie Łódź o ochronę dóbr osobistych na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Łodzi z dnia 29 czerwca 1998 r. II C 2857/97 oddalił apelację³⁸.

Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 28 października 1998 r. odniósł się m.in. do symboliki krzyża, zwracając uwagę, iż „Symbol krzyża w doświadczeniach Narodu Polskiego, poza wymową religijną w istocie wszystkich wyznań chrześcijańskich, a nie tylko jednego, wpisał się w świadomości społecznej także jako symbol śmierci, bólu, cierpienia, poświęcenia, oddania czci wszystkim, którzy walczyli i polegli za wolność i niepodległość w okresie walki narodowowyzwoleńczej w czasie rozbiorów oraz w okresie wojny z najeźdźcą”³⁹.

Dalej sąd stwierdził: „symbol krzyża obok godła Państwa stanowi wyraz realizacji przez społeczność własnych praw podmiotowych względem niezwykłych dziejów swego kraju i ludzi, którzy za ten kraj oddali swe życie. Realizacja własnych praw podmiotowych wyłącza bezprawność działania”⁴⁰. Sąd zwrócił uwagę na jedną z fundamentalnych zasad określających status jednostki w państwie, a mianowicie na zasadę wolności, która została wyrażona w art. 31 ust. 2 Konstytucji RP z 1997 r. w następujący sposób: „Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych”. Zdaniem sądu jednostka, korzystając z własnych praw, nie może pozbawić prawa innych do kultywowania swej tradycji, kultury, obyczajowości, realizacji odczuć zbiorowych, które w odniesieniu do bytu i ciągłości Państwa realizowane są przy wykonywaniu funkcji publicznych *sensu largo* w zakresie wykraczającym poza stanowienie i stosowanie prawa⁴¹.

Stąd Sąd Apelacyjny uznał, że „Sam fakt zawieszenia symbolu religijnego w budynku władzy publicznej nie jest wystarczający dla przyjęcia naruszenia swobody sumienia”⁴².

³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi, z dnia 28 października 1998 roku, sygn. akt I ACa 612/98, OSA 1999, nr 6, poz. 26.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże.

4.2. WYROKI SĄDU OKRĘGOWEGO I SĄDU APELACYJNEGO W SZCZECINIE

25 listopada 2010 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację Lesława M. o ochronę dóbr osobistych. W ocenie powoda obecność krucyfiksu narusza m.in. jego podstawowe dobra konstytucyjne określone w art. 25 ust. 2, ponieważ władza publiczna powinna być bezstronna, a używanie przez nią symboliki religijnej narusza jego prawo do równego traktowania przez tę władzę, z uwagi na inny światopogląd religijny⁴³. Jego zdaniem, ekspozycja krzyża w Urzędzie Miejskim, której on nie podziela, może przyczynić się do tego, że jego sprawy mogą być niezłatwione lub złatwione gorzej.

W odniesieniu do zarzutu nieprzestrzegania przez pozwaną zasady bezstronności w sprawach przekonań religijnych wyrażonej w art. 25 ust. 2 Konstytucji RP, Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swojego orzeczenia z dnia 26 marca 2010 r. stwierdził, że „bezstronność ta w przypadku polskiego porządku konstytucyjnego nie oznacza obojętności, a raczej – jak przyjmuje orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – zasadę życzliwego zainteresowania, co przejawia się np. ustawowym uregulowaniem stosunków z niektórymi związkami wyznaniowymi czy kościołami”⁴⁴. Sąd przytoczył w uzasadnieniu wyroku analizę prawnych powinności władz publicznych przeprowadzoną przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 2 grudnia 2009 r.⁴⁵ Trybunał wskazał w nim, że na mocy art. 25 ust. 2 władze publiczne są zobowiązane do zapewnienia każdemu swobody przekonań i swobody ich wyrażania w życiu publicznym, a także związanej z tym swobody podejmowania odpowiednich decyzji⁴⁶.

⁴³ Por. Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 25 listopada 2010 r., sygn. akt I ACa 363/10.

⁴⁴ Wyrok Sądu Okręgowego z dnia 26 marca 2010 r., sygn. akt I C 28/10.

⁴⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2009 r., sygn. akt U 10/07, OTK-A 2009, Nr 11, poz. 163.

⁴⁶ W tym samym uzasadnieniu do wyroku Trybunał stwierdził także, że „bezstronność władz publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej, o której mowa w art. 25 ust. 2 Konstytucji nie może oznaczać faktycznej równości instytucjonalnej między kościołem rzymskokatolickim, dominującym w społeczeństwie polskim pod względem liczby wyznawców, a innymi kościołami i związkami wyznaniowymi. Bezstronność władz publicznych w sprawach przekonań religijnych (światopoglądowych i filozoficznych) oznacza natomiast, że dopuszczalna jest zmiana istniejącego status quo w sferze struktury wyznaniowej, jednakże

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego powód wywiódł, zarzucając zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie art. 25 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej poprzez uznanie, że umieszczenie symbolu krucyfiksu na sali konferencyjnej Rady Miejskiej oraz innych pomieszczeniach Urzędu Miejskiego nie skutkuje zachowaniem bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych i światopoglądowych powoda.

Zdaniem apelującego bezprawność działania pozwanej wyraża się m.in. w akceptacji ekspozycji krucyfiksów i krzyży w miejscach publicznych, co w jego ocenie uzasadnia tezę, że pozwana, sprawująca władzę publiczną, nie jest bezstronna w sprawach przekonań religijnych i światopoglądowych oraz nakłania powoda do uznania religii katolickiej jako swojej własnej, czym narusza art. 25 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że apelacja powoda okazała się bezzasadna. W przeważającej mierze podtrzymał argumentację sądu okręgowego w sprawie naruszenia dóbr osobistych apelującego⁴⁷.

5. KONKLUZJE

W art. 25 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. została sformułowana zasada bezstronności religijnej, światopoglądowej i filozoficznej organów władzy publicznej, która obok

bez ingerencji państwa, w sposób »naturalny«, w wyniku ewolucji struktury świadomości społecznej, przy istniejącej swobodzie przekonań religijnych czy światopoglądowych i swobodzie wyboru dokonywanego przez każdą jednostkę³⁷.

⁴⁷ Warto odnotować, iż Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że „w Polsce, krzyże występują nie tylko w, lub przy obiektach sakralnych. Stawiane są np. przy drogach dla upamiętnienia ofiar wypadków, czy dla ostrzeżenia innych przed ich skutkami; na placach, czy skwerach w miastach, we wsiach, czy wręcz poza obszarem zamieszkania, na rozdrożach. **Nadto krzyże wiszą w polskim Sejmie i Senacie** [podkreślenie P.S.]. Nie sposób przyjąć więc, że powód nie zdaje sobie z tego sprawy, czy też – w przypadku sal obrad Sejmu i Senatu – nie dostrzega tego, chociażby oglądając przedstawiane w telewizyjnych programach informacyjnych relacje z posiedzeń. **Powód nie twierdzi jednak, że widok tych krzyży – zwłaszcza w Sejmie i Senacie – narusza jego dobra osobiste** [podkreślenie P.S.]”.

zasad równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1), autonomii i niezależności państwa i kościoła każdego w swoim zakresie (art. 25 ust. 3), współdziałania państwa i kościoła na rzecz dobra człowieka i dobra wspólnego (art. 25 ust. 3) oraz form regulacji stosunków między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi (art. 25 ust. 4 i 5) stanowi o polskim modelu relacji państwo–kościół⁴⁸. Zasada bezstronności organów władzy publicznej powinna zatem być interpretowana zarówno w kontekście pozostałych zasad określających relacje państwo–kościół, jak i gwarancji wolności sumienia i religii, zawartej w art. 53 Konstytucji RP.

Bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych dotyczy organów władzy publicznej, a nie państwa jako struktury politycznej narodu⁴⁹. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej zarówno indywidualne, jak i kolegialne, są tworzone przez osoby posiadające określone przekonania religijne, światopoglądowe i filozoficzne. Dlatego też mając na względzie poszanowanie wolności sumienia i religii osób pełniących funkcje organów, jak i zasadę bezstronności organów władzy publicznej, w demokratycznym państwie prawa powinna być zachowana formuła neutralności otwartej, w myśl której organy władzy publicznej są zobowiązane do jednakowego traktowania wszystkich ludzi, niezależnie od ich przekonań, z drugiej natomiast strony wstrzymują się przed akceptacją zasad jednej religii, światopoglądu czy filozofii, także o charakterze ateistycznym, agnostycznym czy sekularystycznym.

Zwrócić należy uwagę, iż wbrew stanowisku wnioskodawcy obecność krzyżyka czy też innych symboli religijnych w miejscach publicznych nie jest zaprzeczeniem czy też złamaniem konstytucyjnej zasady bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religij-

⁴⁸ W literaturze przedmiotu słusznie zwraca się uwagę, iż formalne określenie relacji między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi jest efektem długotrwałego poszukiwania rozwiązań kompromisowych. Por. M. Pietrzak, *Stosunki państwo–kościół w nowej Konstytucji*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 11-12, s. 178.

⁴⁹ Na temat jednej z koncepcji neutralności władzy i jej znaczenia M. Bożek, *Znaczenie koncepcji władzy neutralnej Benjamina Constanta we współczesnym konstytucjonalizmie*, w: *Konstytucjonalizm a doktryny polityczno-prawne. Najnowsze kierunki badań*, red. R.M. Małajny, Katowice 2008, s. 167-172.

nych, światopoglądowych i filozoficznych. Nie przesądza także o tym, czy państwo jest państwem wyznaniowym czy też nie.

Na zakończenie, podzielić należy pogląd wyrażony już w 1997 r. przez M. Pietrzaka, iż wypracowanie zgodnej interpretacji takich pojęć, jak bezstronność, głoszenie poglądów religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, „wymagać będzie obiektywizmu i uwolnienia dyskusji od z góry przyjętych założeń, nacisku uwarunkowań politycznych i odrzucenia nadmiernych emocji przysłaniających zdrowy rozsądek”⁵⁰. Wydaje się, iż wszystkie te postulaty zostały odrzucone przez autorów wniosku z dnia 9 listopada 2011 r. do Marszałek Sejmu VII kadencji pani Ewy Kopacz „o wydanie zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża łacińskiego, który znajduje się w sali posiedzeń Sejmu RP”.

SOME REMARKS ON IMPARTIALITY OF THE PUBLIC AUTHORITIES
THE MOTION FOR THE REMOVAL OF THE CROSS
FROM THE SESSIONS CHAMBER OF THE POLISH SEJM

Summary

On 9 November 2001, a group of MPs requested, pursuant to Article 10(1) (13) of the Rules of Procedure of the Polish Sejm, that the Speaker “issues an order to remove the Latin cross overlooking the sessions chamber of the parliament from the wall.” The submitted justification indicated that the presence of the cross in the sessions chamber of the Sejm does not fall within the provision of Article 25(2) of the Constitution, which lays down the principle of impartiality of public authorities in matters of religious, personal or philosophical persuasion. The author poses a question of whether this view is tenable.

In search for answers, the author addresses the following problems: public authorities as an entity of impartiality, impartiality as neutrality in the open sense and case-law concerning the exposure of the cross in the session rooms of local self-government bodies. The author concludes that both the doctrine and the existing case-law shows no contradiction between the constitutional

⁵⁰ M. Pietrzak, *Stosunki*, s. 179.

principle of impartiality of public authorities and the exposure of the cross in public authority assembly rooms.

Keywords: impartiality of public authorities, personal impartiality, the cross, neutrality, public authority

Tłumaczenie: Konrad Szulga